

Carolien van Welij

Wat denken doet

Als filosofie
je leven
verandert

ISVW
UITGEVERS

Carolien van Welij

Wat
denken
doet

Als filosofie
je leven
verandert

ISWW UITGEVERS

Inhoud

Onder woorden. Voorwoord Coen Simon	13
Inleiding Carolien van Welij	17
I Denken over identiteit	
‘Kierkegaard leerde me wat er op het spel stond’ Sheila Heti	20
‘Foucault was de juiste man op de juiste plek’ Sanne Huysmans	22
‘Nietzsche leerde mij om te vinden’ Rinske Hillen	24
‘Mijn waanzin is niet iets om bang van te zijn’ Lucky Fonz III	26
‘Gender is een performance in de wereld’ Robin Bruisje Habbé	28
‘Het etiket autisme ontdeed mij van mijn mens-zijn’ Wendy Lampen	30
‘Woolf laat zien dat je steeds een ander mens bent’ Hélène Gelèns	32
‘Ik werd me ervan bewust dat ik mezelf ontkende’ Gershwin Bonevacía	34
‘Ik heb mijn rouw verwerkt door de filosofie in te gaan’ Marleen Moors	36

'Tot ik ontdekte: ik ben zelf het instrument'	38
Emily Kocken	
'Ik herkende iets van de radicaliteit van Wittgenstein'	40
Michael Tedja	
II Denken over lichaam en geest	
'Ik was altijd vooral een hoofd geweest'	44
Bregje Hofstede	
'Anorexia was een moment van NEE zeggen'	46
Sanne van Driel	
'Taal is een construct waar je aan kunt morrelen'	48
Manon Uphoff	
'Een baring doorbreekt de normale structuren van ons bewustzijn'	50
Rodante van der Waal	
'Wat is de zin van het leven als je je niet voortplant?'	52
Barbara Stok	
'Steins filosofie biedt een rem op doorschieten in je eigen gedachten'	54
Clara Stokhof	
'Ik kan nu beter beargumenteren dat je emoties niet moet uitschakelen'	56
Jos Konings	
'In de kou moet je de werkelijkheid accepteren zoals die is'	58
Douwe van den Berg	
'Freud gaf herkenning, Bergson gaf levenskracht'	60
Aline d'Haese	
'Als je in je hoofd opruimt, heb je ruimte voor nieuwe gedachten'	62
Amber Bindels	
'Lichamelijk was ik moe, maar in mijn hoofd had ik energie over'	64
Sabine Winters	
'In de operatiekamer moet je d�urven denken'	66
Sadaf Soloukey	

Onder woorden. Voorwoord

Mijn eerste aanraking met de filosofie kwam voort uit ongenoegen. Het wederzijdse ongenoegen tussen mij en mijn leraar godsdienst op de middelbare school. Ik zat midden in de puberteit en zo min mogelijk in de schoolbanken. De godsdienstlessen waren verplicht, maar de toetsen telden niet mee voor je rapport. Ik had er veel voor over om deze lessen niet bij te wonen.

Zoals zoveel pubers doen, en wat mensen blijven doen tot ver na hun puberteit, zocht ik rationele argumenten voor al mijn irrationele behoeftes. En dus ging ik elke les in discussie over de inhoud van de stof en over de didactische aanpak van mijn docent. Op een dag met succes. Aan het einde van een les, waarin hij opnieuw voortdurend door mijn repliek werd onderbroken, kwam hij naar me toe en legde een boek uit de schoolbibliotheek op mijn tafeltje. Het zwart glimmende boek met een roze bol op het voorplat was van ene Erich Fromm. Het heette *Psychoanalyse en religie*. Als ik een verslag van dit boek schreef, zei de docent, hoefde ik tot de zomervakantie niet meer in zijn lessen te verschijnen.

Ik greep de kans met beide handen aan en nam me voor de opdracht meteen het weekend erop af te raffelen met nog weken legaal lesverzuim in het verschiet. Maar afraffelen lukte niet. Vanaf het moment dat ik begon te lezen werd ik het boek in getrokken. Veel kan ik er niet van gesnapt hebben destijds, maar ik werd gegrepen door de taal. Zulke taal kende ik nog niet. Bij navraag bij mijn docent kwam ik erachter dat het de taal van de filosofie was. En zo ontdekte ik de filosofie. Niet door begrip, niet door waarheid, niet door een idee of een theorie, maar door taal. Wat deed die taal met mij? Joeg deze taal het verlangen aan waar het in de wijsbegeerte om draait? De begeerte die onvervuld blijft omdat de filosoof zich richt op de vragen die we niet

kunnen beantwoorden, maar die desondanks door ons hoofd blijven gaan. Hield ik meteen van dit niet-weten? Geen idee. Wat ik wel weet, is dat het niet de laatste keer was dat taal mij aan het denken zette.

Toen ik thuis aan tafel zei dat ik filosofie wilde studeren, veinsde mijn moeder dat ze iets liet vallen. Ze had haar lach niet kunnen onderdrukken toen ze hoorde dat haar Coen, die veel interesses had, maar nooit veel interesse of aanleg had getoond voor leren en lezen, dat deze flierefluiter zich had voorgenomen om zo'n ernstig vak als filosofie te gaan studeren. Ik kon de geringschatting niet van haar gezicht lezen omdat ze dus ondertussen deed alsof ze iets van de grond raapte. Pas onlangs, nadat ik al jaren als filosoof publiceerde, biechtte ze haar eerste reactie op.

Ik begreep haar wel, niet alleen omdat ik vast en zeker niet het juiste profiel had voor een filosofiestudent, maar vooral omdat ik had gemerkt dat mijn moeder, docent Nederlands, zelf weinig geduld had met het niet-weten dat mij juist zo aantrok in de filosofie. Toch was zij het die me gedurende mijn studie vooruithielp in het denken. Opnieuw door de taal. 'Ik zal het filosofische ervan wel niet begrijpen, Coen,' zei ze vaak als ze de eerste versies las van de scripties die ik moest schrijven, 'maar wat ik wel weet is dat deze zin geen Nederlands is.' We schaafden dan net zo lang aan de zin tot er stond wat ik wilde zeggen en zoals zij wilde dat het er stond. En zo leerde ik steeds beter filosoferen door iemand die weinig geduld had voor filosofie, maar des te meer voor taal.

Ook al heb ik mijn kennismaking met de filosofie ervaren als thuis-komen, ik moet niet vergeten dat ongenoegen, ongeduld en onbegrip daar steevast aan voorafgingen. En niet zelden kwam de redding van de taal. We hebben tijdens onze studie veel colleges over de ideeën van Immanuel Kant (1724-1804) gehad, maar het meeste heb ik geleerd van de syntactische aanwijzingen die professor Van Nierop gaf tijdens onze close reading van de *Kritik der Urteilkraft*. En misschien, denk ik weleens, begint denken nog wel meer bij goed lezen dan bij goed schrijven. Iets goed onder woorden brengen is een vereiste voor helder denken, maar oog hebben voor wat er onder de woorden verscholen kan liggen is het begin van filosofie.

Kant schrijft in de *Kritik der Urteilkraft* over een 'arglistigheid van de geest' die ervoor zorgt dat als we overweldigd worden door de werkelijkheid, bijvoorbeeld door het redeloze geweld van een uitbarstende vulkaan, we onze eigen verhevenheid projecteren op dat wat we zien.

We noemen de natuur verheven, terwijl wij het zijn die onszelf boven de natuur verheven voelen. Want hoe heviger het natuurgeweld, hoe evidentier haar redeloosheid.

Maar hoe zit het met onze eigen redeloze natuur? Worden we niet altijd bewogen door het onbevattelijke van ons eigen gevoel? En worden we dan niet ook altijd een beetje door onze eigen geest voor de gek gehouden? Is dat wat denken doet, woorden geven aan het redeloze?

Coen Simon

|

Denken over identiteit

'Kierkegaard leerde me wat er op het spel stond'

In 2019 sprak ik schrijver **Sheila Heti**. Zij schreef onder meer de romans *How Should a Person Be?* en *Motherhood*.

Ik trouwde toen ik vijftientig was. Twee jaar later verhuisde ik van Toronto naar Montreal. Het huwelijk werkte niet, ik moest nadenken. Een paar maanden leefde ik in een andere stad, zonder man, zonder vrienden, in een leeg appartement met uitzicht op een park. Alleen met mijn computer. En *Of/Of* van Kierkegaard.

Het eerste deel van *Of/Of* gaat over het esthetische leven. Ik had het tweede deel meegenomen – over het ethische leven, het getrouwde leven. Ik wilde niet iemand zijn die een huwelijk na twee jaar zou ver-

‘Bewondering is terecht, waar het juist is dat ik door voorwaarden buiten mijn macht verhinderd ben om op het bewonderde te kunnen gelijken, zelfs al zou ik dat graag willen.’

Søren Kierkegaard

laten. Kierkegaard zou me leren hoe getrouwd te blijven en het goede te doen. Dat was mijn plan.

Ik herinner me de scène waarin de jongere man die staat voor het esthetische leven op bezoek gaat bij de oudere, getrouwde man. Na een mooie avond laten de man en zijn vrouw de jonge man uit. Ze sluiten de deur. Dat beeld greep me: die jonge man die alleen maar een bezoeker kan zijn in dit prachtige instituut van het huwelijk. Hij betekent niet veel voor het echtpaar, zij hebben hun huwelijk en elkaar. De oudere man gaat verbintenissen aan en doorleeft de moeilijkheden ervan; die gelooft in iets en onderwerpt zich daaraan. De jongere man verblindt de wereld voor zijn eigen ontwikkeling. Ik wilde de oudere man zijn, maar die was ik niet. Ik was de jongere man.

Kierkegaard maakte me duidelijk wat er op het spel stond. En dat ik faalde. Toen een paar maanden later de vader van mijn man overleed, keerde ik terug naar Toronto. Ik ging mijn plicht vervullen. Ik wist wat me te doen stond. Maar zo eenvoudig was het niet. Het huwelijk viel uit elkaar. Kierkegaard schreef de boeken die hij nodig had. Ik moest mijn eigen boeken schrijven. De boeken die mij zouden helpen te leren leven.’

Filosofie benadert kwesties doorgaans op een abstract niveau. Maar wat betekent filosofie voor onze dagelijkse praktijk? Carolien van Welij laat zien wat filosofie met mensen doet.

In *Wat denken doet* vertellen schrijvers, kunstenaars, dichters en wetenschappers over een moment waarop filosofie hun leven veranderde. Een rouwproces, scheiding, onvervulde kinderwens, identiteitscrisis, depressie: in momenten van grote of kleine nood kwamen zij op hun pad een filosoof tegen. Die ontmoeting bracht troost, verzoening of moed.

Met verhalen van onder anderen Janneke de Bijl, Ellen Deckwitz, Lucky Fonz III, Esther Gerritsen, Bregje Hofstede, Iris Kensmil, Emily Kocken, Tobi Lakmaker, Nisrine Mbarki, Nicolien Mizee, Mounir Samuel, Michael Tedja, Manon Uphoff en Annelies Verbeke.

ISVWUITGEVERS

